

ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՊԱՐՔԵՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Թիւ 10-ի խմբագրականը նը-
վիրած է Աստածաշնչի հա-
ՍՈՒՆ յերէն քարգմանութեան 1500
ամեակին (434 - 1934): Մի
ոգեշունչ ներդրական, ուր

վեր է հանում Աստածաշնչի դերը հայ
ազգութեան կազմաւորման-«իբրեւ ազգ
ինքնակերտումը» - եւ հայերէն լեզւի
ձեւակերպման - «վերջնական կազմու-
թեան» - եւ զարգացման - «հայերէնը
տիրացաւ իր ինքնութեան» - գործում:

«Հայկական ոստանիկ լեզուն հոն հա-
ւաքն լրութիւնը իր գանձարանին, արա-
բատեան ոսկի բարբառին եւ տարօնեան
եւ ուրիշ գլխաւոր գաւառաբառներուն
ընտրողական համադրութեան մէջ բիւ-
րեղացնելով ազգային մտածումին բնիկ
գիծերը, եւ մերիմին մէջ բերելով եւ
հիւսելով աւելի բարձր ու զարգացած
ազգերու մտածողութիւններէն փոխան-
ցաբար իրարու հաղորդած կամ ուղղա-
կի փոխած գեղեցկութիւններ»: Աստ-
ւածաշունչն է, որ «բարոյապէս վերա-
կազմեց կործանումի մօտեցած մեր նիւ-
թական կեանքը, եւ շինեց եւ աւելի ա-
մուր հիմներու վրա կանգնեց զմեզ իբրեւ
ազգ եւ իբրեւ եկեղեցի»:

Աստածաշնչի, այսինքն՝ բրիտանեա-
կան կրօնի հայ կեանքում կատարած
ազգային - ֆաղափական դերի եւ բարո-
յական - դաստիարակչական արժէքի
մասին ներքի է ունենալ - եւ ունիմք,
անշուշտ, - եկեղեցականներէրց տարբեր
տեսակետներ. բայց ինչ որ վերաբեր-
ւում է հայերէն լեզւին եւ հայոց մշա-
կոյթին՝ կատարելապէս համաձայն ենք
«Սիւն»-ի հետ: Աստածաշնչի հայերէն

քարգմանութեան դերը եղած է շատ
մեծ: Եւ այդ պատճառով բոլորովին
չենք հասկանում «սիւնականների» մը-
տալախութիւնը. ինչո՞ւ չտօնել այդ
նշանաւոր երեւոյթի յօրելեանը:

«Սիւն»-ի № 10-ում վերջանում է
Տիկ. Պրոն. Քէօբքիւլեանի «Լեհաստա-
նի Հայերը» յօդածը՝ սկսած № 7-ից:
Յօդածի վերջում հետաքրքրական տե-
ղեկութիւններ են տրւած լեհահայերի
ներկայ վիճակի մասին: Այսօր Լեհաս-
տանում ապրում են շուրջ 10,000 հայեր,
որոնց կէսը Լվովի շրջանի գլխաւոր ֆա-
ղափներում: Լեհահայերի մէկ մասը ըզ-
բաղւում է վաճառականութեամբ, ու-
րիշներ՝ պաշտօնեայ, բժիշկ, փաստա-
բան, մարտաբազէտ, հողատէր: Լե-
հաստանի հարաւ - արեւելեան մասում
շատ հողեր դեռ հայերի ձեռքն են:

Տիկ. Քէօբքիւլեանը յիշում է մի շարք
յայտնի լեհահայերի անուններ, որոնք
աչառու տեղ են գրաւում լեհերի մէջ:
Այսպէս, «արքայ տօփ» Յովսէփ Թէ-
տորովիչը ծանօթ է ամբողջ Լեհաստա-
նի մէջ: Անիկա Լվովի արքեպիսկոպոսն
է 1902-էն ի վեր: Անուանի է անիկա իր-
բեւ մարտաբախտ եւ մատենագիր եւ
հայրենասէր, եւ իբրեւ այդ՝ շատ զը-
նահատուած է ամբողջ լեհ ժողովրդէն:
Բացի այդ, «վերջերս բազմաթիւ հայ
անուններ արձանագրուեցան Լեհաստանի
պատմութեան մէջ: Տօփ. Յովսէփ Թե-
րոսովիչը, բարեկամ եւ պաշտպան երի-
տասարդութեան, կրթական եւ ուսում-
նական հաստատութիւն մը հիմնեց Ե-
րիտասարդաց համար... Դաւիթ Աբրա-
մովիչ, Լվովի մէջ երիտասարդներուն

համար հիմնած է գիշերօթիկ մը եւ ծերերուն համար՝ անկէլանոց մը: Իր նըկարներու եւ աւաքանդան ընծայ տած է կրաքովիոյ ազգ. քանգարանին: Նոյն այդ Մուգէտնին մէջ կայ ուրիշ բաժին մը, որ յատկացած է ուրիշ հայու մը՝ Երազմու Պարոնչի ընծաներուն:

«Հայերը Լեհաստանի մէջ... լայնօրէն օգտակար եղած են նաեւ Լեհական արւեստներու եւ գիտութեանց յառաջդիմութեան: Ամենէն անանի նկարիչներու կարգին պէտք է յիշել Օգոստինոս Ստեփանովիչը, որ հերոսաբար մեռաւ 1920ի ռուս-Լեհական պատերազմին մէջ: Իզմատիոս Նիկորովիչը, բանաստեղծ եւ գրագէտ, պատուոյ տեղ մը կը գրաւէ Լեհ գրականութեան մէջ: Հեղինակ է բազմաթիւ քաղաքական եւ Լվովի գրական մրցանակին արժանացած է 1930ին: Անոր հայրը, Յովսէփ Նիկորովիչ, հեղինակն է «Երգարան»-ին, որմէ ներշնչւած է Գորնէլ Ուէյսֆի՝ Լեհական ազգային երգիկն հնարողը:

«Լեհական գիտութեան մէջ կարեւոր տեղ մը գրաւած է Ժան Պոլոց Անտոնովիչ, պատմագէտ արւեստից, որ մեծ հիմնութիւն ունի Լեհական նկարչութեան մասին: Ուսուցչապետ եղած է Ժան Գալիմիրի Համալսարանին մէջ ի Լվով: Ուրիշ հայ մը, Պոլոց Դաւիթովիչ, 25 տարիներ դասախօս եղած է նոյն համալսարանին մէջ»:

Լեհական պատմութեան մէջ նշանաւոր դարձած հայերի ցանկում Տիկ. Քեօբրիւեանը յիշում է կարոն Միքուլի անունը. «աշակերտ Շոքէնի, երկար տարիներ տնօրէնը եղաւ Լվովի երաժշտանոցին: Իր կեանքը նիւթից մեծ երգահանին գործերուն ուսումնասիրութեան, եւ հրատարակեց անոր բոլոր գործերը»:

Բազմաթիւ հայեր օժանդակած են Լեհական մշակոյթին: Ատոնց մէջ պէտք է յիշել Ժիւլիոս Սլովացիի, որ հայ էր մօր կողմէն:

Տիկ. Քեօբրիւեան երկու էջ էլ նւի-

րում է Քուրի հայախաղաքին, որ գրունում է ռումանական սահմանի մօտերը: «Այս քաղաքը, ուր հայերը կը բնակին ժլ դարու սկիզբէն ի վեր, պահած է ինն հայոց բոլոր աւանդութիւնները: Անիկա այսօր ալ դեռ կը նկատուի Լեհահայոց մայրաքաղաքը», քայց աւագ, «հայ լեզուն ծերերն է միայն որ կը գործածեն ընթացիկ կեանքի մէջ»: «Քուրի մէջ հայկական դպրոց մը կար ժլ դարէն ի վեր: Միմէն անցեալ դարու կիսուն գոյութիւն ունէր անիկա, եւ անոր շնորհիւ է որ հայ լեզուն պահւած է այդ սահմանին մէջ: Մեր օրերուն, ան չկայ այլեւ. անոր համար է, որ այս քաղաքին հայ երիտասարդները ալ չեն գիտեր իրենց լեզուն: Հայ քահանաները տակաւին կը գործածեն եկեղեցական պաշտամունքի լեզուն»: Փառաւոր անցեալից յետոյ, «ներկայիս Քուրեցի հայերուն հին հարստութիւններուն յիշատակը միայն կը մնայ»:

Զգիտեմք ո՞ւր դիմել, քայց ակամջ ունեցողը թող լսէ, կարողութիւն ունեցողը թող մտածէ այս մեր աչքի առջեւ կորչող մի բուռ հայ զանգւածի փրկութեան մասին: Շատ բան չէ պահանջւածը. վերաբանալ այն դպրոցը, որի շնորհիւ «հայ լեզուն պահւած էր»: Տալ Քուրիի նոր սերնդին հայերէն լեզու նշանակում է փրկել նրան ազգային կորստից:

Միմէ «Սիւն»-ը վտարանւմենքի մէջ է, իր եղբայրակից

ՀԱՍԿ «Հասկ»-ը, կիլիկիոյ Կոթուրիկոսութեան պաշտօնական բերանը նոյեմբերի (Ճջ 11)

համարում հրատարակել է Ամենայն Հայոց Կոթուրիկոսի 1 հոկտ. կոնգակը Աստածաշնչի «նսկեղէն քարգմանութեան» 1500 ամեակի մասին, որով 1934 թւականը, այս տարւոյ Թարգմանչաց Տօնից սկսած միմէն յաջորդը, յայտարարում է յոբելինական տարի եւ հրահանգում է կատարել տօնական հանդէսներ: Առ այդ, Երուսաղէմի Պատրիարք Թորգոմ Արքեպ.-ին կարգում է՝ «որ-

պէս գնեցականացուցիչ Մեր եւ գղեկավար կազմակերպութեան գործոյս ի մէջ հաստացելոց ի սփիւռս Արտասահմանի, հաստատելով գառնման կեդրոնական Յանձնաժողով ընդ նախագահութեամբ իւրով եւ մասնակցութեամբ մի մի ներկայացուցչաց Շնորհազարդ Կարուղիկոսացն Տանն Կիլիկիոյ եւ Ամենապատիւ Պատրիարքին Կ. Պոլսոյ:

Ուրիշ խօսքով, յորեկեանին տրոււմ է գուտ կրօնական-եկեղեցական կերպարանք: Ճիշտ է, Սահակ Կարուղիկոսի անունով տրած մի ուրիշ կոնգակում հորէն Կարուղիկոս ասում է, բէ՛ «Մեր ցանկութիւնն է, որ այդ մեծ եղելութիւնը մեր ազգի եւ եկեղեցու պատմութեան մէջ ըստ արժանւոյն վերագրեմահատի հայ ժողովրդի կողմից», բայց «ազգ» ու «ժողովուրդ» այստեղ հասկացում են սոսկ եկեղեցական իմաստով: Ի հարկէ, Աստածաշնչի տօնը նախ եւ առաջ կրօնական-եկեղեցական տօն է եւ հասկանալի է կարուղիկոսներին ու պատրիարքներին նախաձեռնութիւնը: Մեզ այդ յորեկեանը հետաքրքրում է բացառապէս մշակութային տեսակետից. ի՞նչ դեր է կատարել այդ գրքի *Հայերէն* բարգամնութիւնը հայ մշակոյթի - լեզուի ու գրականութեան կազմաւորման ու զարգացման գործում:

Ժողովրդական ամսաքերք՝ ներած

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ Եւ առողջապահութեան :

Սկսաւ հրատարակել ինկտեմբերից ԲԺ. Շ. Այվազեանի (Շ. Նարդուհի) խմբագրութեամբ: Նըպատակն է՝ «պահպանել մեր ցեղային առողջութիւնը, փիզիքապէս ազնւացնել երիտասարդութիւնը, հոգեկան ներքին ուժերու ժողագայրաւորումով մը օժտել հայ անհատականութիւնը եւ հայ դիմագիծը»: Այս նպատակին հասնելու համար *Հայ-Բոյժ* «կառաջադրէ տալ առողջապահութեան եւ բժշկութեան մասին օգտակար ու լայն տեղեկութիւններ, միաժամանակ մարմնակրթութեան

եւ իմացական ուժերու մարզանքին սէրը արբեցնել մեր ժողովրդին մէջ»: «Հայ-Բոյժ»ը - «պիտի խօսի ժողովուրդին՝ անոր հասկնալի ձեւով միայն»: Նրկու բառով քերքի ծրագիրը՝ «Առողջութիւնն է մեր աստածը»: Մի խօսքով՝ ժողովրդական հանրամատչելի առողջապահական քերք, կամ՝ «Տունին բժիշկը»:

«Հայ-Բոյժ»-ի առաջին քիւր հաստատում է, որ «խմբագրական խոստումները անհիմն չեն: «Անոնց որ կը սարսափին հիւժմխտեմ» տօք. Գ. Շարախեան, «Ն՞րք կարելի է յղի մնալ» տփ. Գրիգորեան, «Ծխե՛լ քէ չծխել» տօք. Ա. Աշեան, «Վերաբուժապետ Բէշէկ», «Տիկին, երախդ չի՞ քնանաք»՝ Մենձ Հայրիկ, «Հիւրաբուժութիւնը Հայոց մէջ» Կ. Յ. Բասմաշեան, «Կերակուրները բուժաւոր են երբ ալիւմինիումէ ամանի մէջ կեփւին» տօք. Բ. Հ. Նազախեան, «Երեսնի խաղողներ»՝ Քաղիան, «Լօշտակ» Գ. վրդ. Սրւանձատեանից, «Որովայնի ժանտատեղին դէմ» տօք. Շ. Այվազեան, «Երաժշտաբուժութիւն»՝ Շ. Նարդուհի - ահա այս քիւր բովանդակութիւնը: Յօդածները կազմած են սիրով, պարզ ու հասկանալի, մաքուր եւ հիւրալի հայերէնով: Նրէ մի շարք յօդածներին կցւած լինէին եւ նկարներ, ընթերցողը աւելի դիւրութեամբ կօզուէր նիւթից:

«Հայ-Բոյժ»-ի երեսունով փակում է մի բաց, որ զգալի էր մեր կեանքում: Հետզհետէ պէտք է գոցել եւ ուրիշ բացեր: Այսպէս, մեզ քուտ է, վաղուց արդէն հասունացել է մի պատկերազարդ - բնութանկան շաբաթաքերքի պահանջը - մի քերքի, որ տայ հայերէն ընթերցանութեան առողջ նիւր ու փաշակաւոր պատկերներ, որ շարքէ-շաբաթ տեղեկակ պահէր ընթացիկ կեանքին - արեստ ու գրականութիւն, խոհանոց ու նորաձեւութիւն, զբօս ու զարմուրթիւն - մի խօսքով՝ լինէր տան քերքը:

Զգալի է եւ կենդանի ու լաւ խմբագրող մանկական հանդէսի պէտքը:

Արտասահմանի բազմահազար հայ նոր սերունդը հայերէն ընթերցանութեան միւր քիչ ունի — լաւ կազմած, խմած արտաքինով, պատկերազարդ: Եղած մանկական հանդէսները, ընդհանուր առմամբ, տեղական բնոյթ ունին: Թիֆլիսի «Հասկեր»-ի պէս մի կենդանի եւ ընդհանրական գործ պէտք է ստեղծել, որ, անտարակոյս, հեշտ չէ, բայց հնարաւոր է:

Վերջապէս, կարիք կայ եւ մի մանկավարժական — դպրոցական — կրթական հանդէսի: Պատկառելի բռնով դպրոցներ ունին արտասահմանում, խոշոր քաղաքներում ուսուցիչներ եւ կրթական գործով հետաքրքրուող մարդիկ:

ԴՈՒՅՏ. Ա. ԱՔԵՂԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ. — Բերլինի Zeitschrift für Politik (Քաղաքականական Հանդէս) ամսագիրը, որ Գերմանիոյ ինն եւ քաղաքականական առաջնակարգ հրատարակութիւններից մէկն է, գետեղել է Դոստ. Ա. Արտաշէս Աքեղեանի մի ընդարձակ տեսութիւնը. «Քրդական խնդիրը» վերնագրով: Գրած է արտասուշուրէի եւ առանձին, սահմանափակ օրինակներով:

Հետեւեալ հատածներն է բաժանած աշխատութիւնը. — Քիւրդիստան՝ աշխարհագրական տեսակէտից: Բնակչութիւն: Քիւրդերի ցեղային ծագումը, լեզուն, բարբառները եւ ժողովրդական բանասիրութիւնը: Պատմական անցեալը: Քիւրդերի կրօնը, ընկերային բաժանումները եւ տնտեսական զարգացումները: Քիւրդ ցեղերը: — Քիւրդերի ազատագրական շարժումները սկզբից մինչեւ րական շարժումները — քաղաքական ծրագիրը՝ Տանկատանի սահմաններում: Քիւրդերը իրաւունք եւ Պարսկաստանում: Անգլիայի եւ Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը քիւրդերի եւ Քիւրդիստանի վերաբերմամբ:

մի լաւ խմբագրուող, լուրջ հանդէս կարող էր մեծ ծառայութիւն մատուցանել մեր կրթական գործին ու գործիչներին: Սպասելի էր, որ այս քերին լրացնէր Համագայինը իր ձեւաբանով, բայց, երեւի, միւրական դժարութիւնները արգելք են եղել նրան ցարդ այդպիսի մի ձեռնարկի իրականացման: Կարող էր եւ պարտական էր Բարեգործականը անցնել նման գործի — գլուխ, բայց այս իմնարկութիւնը, ըստ երեւոյթի, աւելի սուր եւ անյետաձգելի մտահոգութիւններ ունի, քան կրթական — մշակութային գործը — կուսակցութիւն խաղալ եւ գաղութական կեանքի քայքայման ծառայել:

ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԵՆԻ ՔՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ: Վիեննայի Միջազգային քաղաքական տակ է եւ այս ամէն լոյս կը տեսնէ Դոստ. Ա. Աքեղեանի՝ գերման լեզուով կազմած «Արդի Հայերէնի Քերականութիւն» ձեռնարկը, համառօտ ընթերցարանով միասին: Աշխատութիւնը կազմելու է մի հատորը Բերլինի համալսարանին կից արեւելեան լեզուների մեմորանի հրատարակութեամբ լոյս տեսնող դասագրքերի շարքի: Զուգահեռաբար տրուում են արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրական բարբառների քերականական կանոնները: Առաջին փորձ է կատարուում այսպիսով՝ կազմելու արդի հայերէնի երկու միւրերի քերականութիւնը իբրեւ մի ամբողջութիւն եւ մէկ հատորի մէջ: Դասագիրքը սահմանւած է գլխաւորապէս ձեւաբանութիւն հայերէնի դասընթացին հետեւող գերման ուսանողների գործածութեան համար: Ինչպէս յայտնի է, 1926 թ. ամբարային կիսամեակից սկսած՝ Պրուսիոյ կրթական նախարարի հրամանագրով Արեւելեան լեզուի ձեւաբանութիւնը, ի քիւս արեւելեան ուրիշ լեզուների,